

Højskolesangbogen 19. udgave

Musikalsk tilrettelæggelse og
redaktion Jakob Faurholt
Forlaget Højskolerne

Fin balance mellem tradition og fornyelse

Anmeldt af Charlotte Rørdam Larsen

Tager man den 19. udgave af *Højskolesangbogen* i hånden, forsikrer det blå lærredsoutfit om, at den er den samme som altid. Den traditionsrige udgivelse har lige siden første udgave været præget af kontinuitet. Gennemgående er således opbygningen ud fra tekstlige genrer og temaer samt de løbende fornyelser af repertoire. Kommissoriet for den 19. udgave har været at forny sangbogen gennem kritisk gennemgang af gamle, mindre kendte og anvendte sange til fordel for ny-skrevne, formuleret som ”en balance mellem tradition og forny-

else (gå på begge ben)”, som det hedder i [”Kommissorium vedr. udarbejdelse af en 19. udg. af Højskolesangbogen”](#). De nye sange skal indbefatte sange skrevet af indbudte kunstnere i forbindelse med to såkaldte Hindsgavl-træf. Ind skal blandt andet sange, der forholder sig til globalisering og til andre kulturer, som er kommet til Danmark, til socialrealistiske og samfundskritiske emner, ligesom sangbogen skal indeholde flere sange skrevet af kvinder.

Kommissoriets krav til fornyelse er på ingen måde revolutio-

nerende, men afspejler sangbogens kontinuerlige justering til det omgivende samfund. Denne justering gælder også det mediemæssige. *Højskolesangbogen* er i dag multimedial, idet udgivelsen er en samling af analoge og digitale platforme, hvilket betyder, at man ikke kan anmelde den ene uden at forholde sig til og kommentere den anden (se Liv Jensens speciale ”Kan man lave om på juleaften?” fra Aarhus Universitet).

Langt de fleste danskere kender sangbogen og forbinder den med noget – også de, der ikke bruger den. For dem, der synger efter den, genkalder de enkelte sange erindringer. I den forstand er højskolesangbogen det, man i dag forstår som *erindringskultur*. Begrebet betegner (almindelige) menneskers brug af fortiden i en hverdagssammenhæng: Gennem højskolesang og -sange mødes den personlige erindring med den kollektive.

Håndihåndmedbogens kontinuerlige revision rejser mange diskussioner i offentligheden i forbindelse med hver ny udgave. Som sangantologi repræsenterer folkehøjskolesangbogen fælles eller kollektiv erindring inden for en national ramme. Når den kommer i en ny udgave, skaber den ændrede rammefortælling diskussioner om, hvad det er, der skal leve videre som den kollektive erindring. Det er bl.a. Maurice Halbwachs (1877-1945), der har udviklet teorierne om, at erind-

De forskellige udgaver af højskolesangbogen er eksempler på, hvordan vores individuelle erindring fletter sig ind i den kollektive.

ring ikke er uafhængig af den sociale kontekst. De forskellige udgaver af højskolesangbogen er eksempler på, hvordan vores individuelle erindring fletter sig ind i den kollektive. Sangbogs-kommissoriet sætter rammerne for en ny kollektiv erindring. (Folke)højskolesangbogen er et erindringssted, hvor vi på tværs af generationer får mulighed for at dele erindringspraksis, og når den revideres, ændres erindringsfællesskabet. At den fornys betyder, at nye generationer kan forstå og se sig selv i forlængelse af den tradition, men også at ældre generationer oplever huller i erindringen.

Som sangbog er *Højskolesangbogen* imidlertid ikke bare erindring, men i den grad nutid og brug. I den følgende anmeldelse vil jeg først gøre mig nogle betragtninger over den 19. udgave af *Højskolesangbogen* som brugs-genstand og som udgivelse, dernæst vil jeg specifikt kommentere den musikalske del af udgivelsen, og endelig vil jeg i forlængelse af dette tema diskutere aspekter af den multimediale højskolesangbogs (uerkendte?) dilemmaer.

Lad mig dog først slå fast, at den 19. udgave stort set synes

vellykket. Udvalget har i den grad levet op til kommissoriet, og i offentligheden har man måttet stå på mål for en del kritik begrundet i politiske diskussioner om bogens (ud)valg som udtryk for dens status af erindringskultur jf. ovenfor. Hvordan og hvad skal sangbogen erindre? Det ideelle sigte med sangbogen er som altid, at sangene skal afspejle den virkelighed, som er højskolens.

Konkret kommer dette til udtryk ved at dens udvalg er blevet yngre, der er mange udenlandske melodier og sange, der er oversat til dansk, og der er mange sange skrevet af kvindelige kunstnere. Det har tilsyneladende ikke været vigtigt for udvalget, om de nyskrevne sange alle sammen vil kunne holde i brug – det vil nogle givetvis ikke, men der er gode og modige forslag til fornyelse, og selve idéen med at stimulere til at skrive sange er fin.

Der er et væld af nye stemmer i den bog, og det hilser jeg velkommen. Bogen er spændende og byder på mange kunstnere, der ikke tidligere har optrådt i denne sammenhæng. Til gengæld er formidlingen og synligheden forstået som gennemsigtigheden af det redaktionelle arbejde skuffende.

Siderne i sangbogen synes meget kompakte. Der er mindre luft på siden end i 18. udgave. Det alfabetiske register er flyttet om bagside, så der nu er 58 sider med forskellige typer af registre. Med

de efterfølgende 11 blanke sider bliver placeringen af det alfabetiske register uoverskuelig. Det lidt klaustrofobiske indtryk af siderne understøttes af, at hver sang er blevet udstyret med titel i fed kursiv. Det er ikke indlysende hvorfor, og at sangene anføres med titler er udtryk for en litterær praksis, snarere end en sangbogspraksis, hvor første linje sædvanligvis er lig med sangens identitet. Den litterære praksis er farlig at indføre, hvis der ikke er læst meget nøjagtig korrektur: Skal man synge "Sah ein Knab ein Röslein stehn", optræder den i det alfabetiske register kun som *Heidenröslein*. At titlen fremhæves kan også være udtryk for, at nogle sange er kendt fra populærkulturen. Men identificeres *sange* ikke først og fremmest som førstelinjer? Skal vi synge Albertes "Lyse Nætter", eller skal vi synge (fælles)sangen: "Nu kommer fuglene igen"? Synger vi "Det dufter lysegrønt af græs" eller "Sommersalme"? Gennem fællessangen flytter vi fokus fra værk og kunstnerens intention og gør udsigelsen til vores egen.

Sangbogsudvalgets forord melder kun svagt om udvalgets intentioner og lægger næsten disse over til læseren: "At du selv har den nye højskolesangbog i hænderne, fortæller noget om dig". Er der virkelig intet at berette efter de mange diskussioner udvalget må have haft? Sangbogen er stadig opdelt i te-

maer, og for første gang i folkehøjskolesangbogens historie optræder nu fællestemaet ”Folkeviser og ballader”. Det kunne have været spændende at have fået et indblik i overvejelserne – ikke mindst fordi ordet ballade kan henvise til mange forskellige typer af sange. Det er skuffende, når forordet lakonisk fortæller, at kommentarerne (også de melodiske) er henvist til *Sanghåndbogen*, som er ”sangbogens åndelige følgesvend”. Grundige realkommentarer til sangene har nærmest været *det* gennemgående træk siden første udgivelse, og de er nu nærmest skåret helt væk. Som almindelig bruger af sangbogen i fællesskaber mangler jeg den tilgængelige folkeoplysning og aha-oplevelse, som ordforklaringer og deres placering af sangen i kontekst gav. At udformningen af folkevisen ”Dronning Dagmar” er Thomas Laubs restitutionforsøg efter hans tids idé om folkelige urformer, er ikke længere synligt. Nu er den blot en ”dansk folkeviser”. De nye folkeviser og ballader er heldigvis rigtig fint kommenteret, men alle de tilbageblevne kommentarer er skåret væk, så hvordan kan jeg, der sidder og synger ”Dronning Dagmar” nu erfare, at ”ørs” er en hest, og at ”Gullandsborg” er Skanderborg?

”*Becifrings- og spillevejledning*” (2 sider) udarbejdet af Jakob Faurholdt er ikke længere (som i 2006) udelukkende en praktisk

Som almindelig bruger af sangbogen i fællesskaber mangler jeg den tilgængelige folkeoplysning og aha-oplevelse, som ordforklaringer og deres placering af sangen i kontekst gav.

anvisning af becifringspraksis. Vejledningen er nu identisk med forordet til *Højskolesangbogens Melodibog*. Det virker uovervejret og uredigeret, at en indledning til to forskellige udgaver med to vidt forskellige formål og tilgange til akkompagnement er den samme. *Melodibogen* indeholder klaversatser over for sangbogens melodistemmer noteret med becifring. Vejledningens ord om at ”det [er] forsøgt tilstræbt – på tværs af tid og genrer – at finde frem til de mest autentiske forlæg; dette for at understrege de enkelte sange og melodiers historiske tilhørsforhold og mangfoldighed, så ’lyden af Højskolesangbogen’ bliver lige så broget og foranderlig som historien selv” lyder som en fin intention.

Nyt i denne udgave er imidlertid, at udvalget ifølge kommissoriet har skullet foretage en kritisk gennemgang af klaversatsernes kvalitet og egnethed til fællessang. Hvordan er den udvælgelse sket? At melodierne er sat ned giver måske nok mening i forhold til morgensang, men for klaversatserne betyder det, at satserne veksler mellem 3- og 4-stemmighed, ligesom man

som musikfaglig må æde fordoblinger af ledetoner, manglende forberedelse af dissonans etc. Nogle gange er dette på sin plads og begrundet i melodien eller den musikalske stil. Det skal bemærkes, at det som jeg opfatter som stedmoderligt behandlet satsarbejde jo nok også skyldes, at fornemmelsen af ”hvad der lyder godt” skifter.

Ifølge Kirsten Sass Bak var op imod 200 af i alt 600 melodier nye i melodibogen fra 1940 (se ”Højskolesang” i *Gads Musikleksikon* fra 2003). Set i det lys er 2020-udgavens over 150 nye melodier næsten konservativt. Flere af de nye sange (og transskriptioner) er imidlertid svære at tilegne sig udelukkende ud fra nodebilledet. Idealet om højskolesange som enkle og sangbare fællessangsmelodier er udfordret og udfordrer. Hvad vi opfatter som ”en god melodi” eroderes af tidens tand. Også måden vi tilegner os melodier på ændres. I mange sange kompenseres en svær rytme af et indbygget medklingende instrumentalt arrangement – hvis man altså kender sangen på forhånd. Her er der tale om generationsmæssige skel, som heldigvis kan afhjælpes af appen *HØJSKOLESANGBOGEN*.

Men for den menige bruger af sangbogens nodebillede er der mange rytmiske og melodiske udfordringer. I *HØJSKOLESANGBOGEN* kan man høre klaversatserne i nodetro (midi)udgaver af mel-

odibogens satser. Imidlertid er nogle af sangene udelukkende indspillet som det, der hedder fællessangsakkompagnementer (de forholder sig til antallet af strofer). Disse akkompagnementer er forskellige fra *Melodibogens* klaversatser og lyder til at bygge på becifringerne i *Højskolesangbogen*. Jeg har ikke hørt dem alle, men mit indtryk er, at de som becifringssatser med melodi har tendens til at blive temmelig voluminøse (for mange toner), hvad spillestil angår.

Smag og behag er forskellig, men forordets intention om at understrege melodierne ”historiske tilhørsforhold og mangfoldighed” er opgivet når det gælder fællessangsakkompagnementerne. Således er der meget stor forskel på f.eks. Carl Nielsen-satsen ”Solen er så rød mor” og Thorvald Aagaards sats til folkemelodien ”I skovens dybe stille ro” og det klaverakkompagnement, som er indspillet. Den antiromantiske, enkle sats er afløst af en sentimental akkompagnementsstil, der undsiger det originale arrangement. Hermed kommer appens fællessangsakkompagnement til at signalere, at de gamle sange trænger til at blive pepet op? Akkompagnementerne iklæder måske nok melodierne med en nutidighed, men det sker efter min mening på bekostning af de oprindelige akkompagnementers æstetik, der ligevægtede tekst og melodi.

At *Højskolesangbogen* i dag ikke kun er en bog, men også en multimedial udgivelse, rækker bestemt brugeren en hjælpende hånd. Men ovenstående forvaltning af det musikalske stof undsiger indtrykket af sangbog og melodibog som en gennemredigeret enhed af tekst og musik. Klaversatserne (melodibog) undsiges af fællessangsakkompagnementerne (indspillet lyd), og hermed signaleres to forskellige æstetiske og stilistiske opfattelser af "lyden af Højskolesangbogen". Selve sangbogens historiske og folkeoplysende præsentation af sangene er så godt som skåret væk (og forvist til en anden udgivelse), hvilket svækker sangbogens karakter (og dokumentation) af kollektiv erindring.

Mon ikke det er vigtigt, at *Højskolesangbogen* bevarer sin status som noget, der er mere end blot en sangbog? Måske er vi nu midt i overgangen til en digital udgivelse, men det er altså ikke den samme taktile oplevelse at tilgå sangene på skærm. Og at selve sangbogen som materialitet tilbyder særlige kvaliteter som erindringskultur og erindringssted, tyder de 11 blanke sider til personlige minder vel på?